

РЕЦЕНЗІЯ

докторки юридичних наук, професорки, завідувачки кафедри
процесуального права Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича Щербанюк Оксани Володимирівни
на дисертаційне дослідження Савчук Віталіни Григорівни
на тему: «Норми для вирішення Євгена Ерліха»,
подане на здобуття ступеня докторки філософії
в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність дослідження. Емпіричний вимір права – це цікава і складна проблема, одним із розв'язань якої є концепція норм для вирішення Євгена Ерліха. Це розв'язання містить доволі багато відкритих питань, пошуки відповідей на які в сучасній юридичній методології відбуваються як за допомогою інструментів, відомих і сто чи більше років тому, так й способами, розробленими в останні п'ятдесят років у межах теорії юридичної аргументації. Сама же побудова Є. Ерліхом теорії норм для вирішення залишилася незавершеною, що є однією із причин її відносно низької практичної релевантності. Згодом виходом зі скрутного становища стає концепт правил переваги, який розробляється в сучасній теорії юридичної аргументації, деонтичній логіці та юридичній методології, як переконала нас авторка дослідження.

Євген Ерліх, звісно, відомий як автор, який доклав чимало зусиль для пропагування ідеї вільного правознаходження поряд із ідеєю зв'язаного правознаходження, тобто, як можна сказати, ідеї загального правознаходження. Водночас, загальне правознаходження може мати місце і тоді, коли йдеться про так зване суб'єктивне та об'єктивне правознаходження, тобто про, відповідно, знаходження правового рішення та правової норми, яку Є. Ерліх називає нормою для вирішення. Так постає питання про те, як норма для вирішення використовується в процесі пошуку

правового рішення і/або правової норми, яке веде до констатації, що обрана тема для дослідження є актуальною.

Стан дослідження такої теми характеризується тим, що слова «норма для вирішення» і «правознаходження», які є відповідниками для німецьких слів «Entscheidungsnorm» і «Rechtsfindung», не стали загальновідомими і загальнопоширеними термінами в Україні. Ці слова використовуються як терміни переважно в контексті дослідження творчості Є. Ерліха, який є автором оригінальної теорії норм для вирішення, а також відомим популяризатором ідеї вільного правознаходження.

Поняття норм для вирішення, які також називаються «нормами рішень», стало предметом спеціальних досліджень в Україні такими авторами, як В. П. Марчук та, особливо, В. А. Вдовічен, А. З. Маник та ін., а також в рамках широкого кола публікацій, присвячених творчості Є. Ерліха.

Виконана дисертаційна робота Савчук Віталіни Григорівни «Норми для вирішення Євгена Ерліха» на кафедрі теорії права та прав людини Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, відповідно до плану наукових досліджень кафедри в рамках кафедральної тематики: «Захист прав людини»/«Protection of human right» (Номер державної реєстрації: 0121U109357).

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформованих у роботі, їх наукова новизна. Здобувачка показала належний рівень теоретичної підготовки та навик застосування методологічного інструментарію в процесі дослідження, про що свідчать теоретичні положення, які виносяться на захист. Зокрема, нею *вперше* визначено юридично-релевантні норми як правові, моральні і соціальні норми, які можуть бути використані як аргументи в процесі юридичної аргументації, і показано як ці норми можуть бути співвіднесені з інтегративними вимірами права. Запропоновано таке аргументативне визначення норм для вирішення: норми для вирішення – це мета і результат правильного поведіння з юридично-релевантними нормами. Встановлено, що Є. Ерліх усвідомлював

як універсальний, так і комплексний характер норм для вирішення. Показано, що як універсальний, так і комплексний характер норм для вирішення після Є. Ерліха істотно розвинули Р. Алексі та Фр. Мюллер, відповідно в рамках своїх теорій раціонального юридичного дискурсу та юридичної методики. Поняття норм для вирішення Є. Ерліха експліковано за допомогою поділу норм на основні та допоміжні, а також на підставі поділу норм на правила й принципи в сенсі Роберта Алексі. Норми для вирішення визначені як особливий випадок суперечливих правил в сенсі Р. Алексі, і показано, що альтернативний характер відношення між нормами для вирішення може мати як контрадикторний, так й контрарний характер.

Отримані авторкою результати є новими, достовірними та належно обґрунтованими. Завдяки привнесеній новизні у вказане дослідження подальшого розвитку набула сама ідеї норм для вирішення Є. Ерліха. Зокрема, у процесі такого розвитку показано, яке місце норми для вирішення мають в правовій культурі взагалі, а також в рамках аналітичного і мета/нормативно-емпіричного вимірів аргументативної теорії норм для вирішення. У першому випадку в центрі уваги перебуває історичний аспект дослідження норм для вирішення (1 розділ дисертації), а в другому – актуальний (2 і 3 розділи).

Висновки, одержані авторкою особисто, свідчать про завершеність дослідження, наявність суттєвого доробку у сфері філософії, теорії та соціології права. Основні положення роботи опубліковані у 16-ти наукових працях, зокрема в 3-ох наукових статтях у фахових виданнях України із юридичних наук, а також у 10-ти збірниках тез або публікацій матеріалів науково-практичних конференцій, та в 3-ох інших публікаціях.

Практичне значення наукових результатів. Результати проведеного дослідження мають значення: у науково-дослідній діяльності (для поглиблення уявлень про праворозуміння Є. Ерліха як в історичному, так і актуальному (живому) аспектах); у правозастосовній діяльності (для поглиблення уявлень правозастосовників про нормотeorетичний базис та

форми застосування права); та у навчальному процесі (при підготовці навчальних і навчально-методичних посібників з дисциплін «Філософія права», «Соціологія права», «Теорія права» та, зокрема, спецкурсу «Методологія права»).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Окремо слід зупинитися на деяких положеннях, що потребують пояснення в змістовному і термінологічному аспектах:

1. У дисертаційній роботі тріалізм вимірів права або, якщо вести мову загально, інтегративний підхід до права вважається особливим випадком системного підходу, однак, співвідношення субстрату, концепту і структури системи та емпіричного, нормативного, метанормативного й аналітичного вимірів права або аргументативної теорії норм для вирішення потребує докладнішого розгляду.

2. В дисертації відзначаються, на тлі деяких інших особливостей, тільки дві характерні ознаки норм для вирішення, які усвідомлював Є. Ерліх, – комплексний та універсальний характер норм для вирішення. Проте, не пояснено, чому саме вони мають істотне значення для подальшого розвитку ідеї норм для вирішення.

Вказані зауваження аж ніяк не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи, й можуть бути предметом подальших досліджень авторки.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У дисертації та наукових публікаціях Савчук В. Г. відсутні порушення академічної доброчесності.

Протоколом контролю оригінальності дослідження (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагітній інтернет-системі Unischek, дата перевірки – 11.10.2023 р.) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно. Відсоток схожості – 2,3 %.

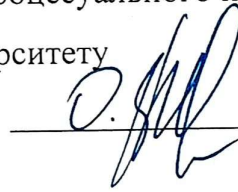
Оцінка відповідності дисертаційного дослідження встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження «Норми для вирішення Євгена Ерліха,»

подане Савчук Віталіною Григорівною на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право, є завершеною науковою працею, яка містить низку нових, актуальних і достовірних результатів, що свідчить про її складність, систематичність і важливе значення для сфери правових наук.

Дисертація відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ №431 від 21.03.2022 р.), зокрема пунктами 6-9 цього порядку, а Савчук Віталіна Григорівна заслуговує на присудження ступеня докторки філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Офіційна рецензентка:

докторка юридичних наук,
професорка, завідувачка кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Оксана ЩЕРБАНЮК

